

УДК 141. 144 «18/19»

DOI 10.35423/2078-8142.2019.3-4.09

В. І. Лучицька,
аспірантка Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
м. Київ, Україна
e-mail: sviktoriasbo@meta.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6571-7470>

ПЕРСОНАЛІСТИЧНІ ІДЕЇ У ФІЛОСОФІЇ XIX–XX ст.

У статті представлені головні філософські ідеї французьких, німецьких та польських персоналістів. У своїх працях німецькі та французькі філософи зосереджуються передусім на проблемах гідності особи, її прав та суспільній свободі. Головною тематикою польських персоналістів є спроба дати визначення, ким є особа, її буття, відносини індивідуальної особи з іншою особою та зі спільнотою осіб, а також з навколишнім світом.

Відзначається, що головним представником французького персоналізму є Е. Муньє, який вирізняв дві форми персоналізму: теоретичну і прагматичну. Він також подав розрізнення особи та індивідууму, наголошував на жертвовному характеру особи та важливій ролі любові у її житті.

У статті розглянуто філософські погляди польських персоналістів, таких як К. Войтила, Ч. Бартнік, В. Гранат, котрі піднімають проблеми щодо християнського персоналізму та його ролі, розуміння особи, її гідності, прав, суспільного виміру.

Ключові слова: персоналізм, французький персоналізм, американський персоналізм, польський персоналізм, особа, свобода, гідність, особистісні відносини.

Поняття персоналізму у сучасному світі має міждисциплінарний характер. Зустрічається це поняття у філософії, теології, педагогіці, а також у літературі. Існує чимало суспільних рухів, шкіл, напрямів, які ідентифікують себе як персоналістичні. Єднає їх усіх поняття особи, передусім визнання її вищості над світом речей і

біокосмосом. Дослідженням персоналістичних ідей займалися такі філософи, як Ч. Бартнік, В. Гранант, С. Ковальчик, К. Калька, К. Гузовський, С. Свежавський та ін. Відзначимо, що філософія персоналізму також є сферою зацікавлень вітчизняних дослідників, серед яких відзначимо насамперед знаного українського філософа В. Г. Табачковського [13].

У цій розглянемо головні філософські ідеї американських, французьких та польських персоналістичних шкіл. Джерелом для написання статті були доробки, здійсненні польськими філософами у данному напрямку. У результаті досліджень було з'ясовано, що американські, французькі філософи у своїх працях зосереджуються на проблемах гідності людської особи, її прав, цінностей, виразно підкреслюють особисту індивідуальність, особисту та суспільну свободу. Тоді як польський персоналізм концентрується на пошуку джерел і способів відродження суспільного життя (насамперед, християнського), синтетично пов'язує долю окремої особи з долею цілого народу. Головною тематикою польських персоналістів є спроба дати визначення, ким є особа, її буття, відносини індивідуальної особи з іншою особою та зі спільнотою осіб, а також з навколишнім світом.

Перш за все пригадаємо, що таке власне персоналізм. Назва «le personalisme» вперше була використана у французькій літературі і відображала негативний сенс поняття, а саме: «егоїзм», «егоцентризм», «індивідуалізм». Слово «der personalismus» у позитивному значенні було вжите у «Диспутах» Ф. Шляйєрмахера 1799 р. Він виступив на захист ідеї Бога, як особи. У сучасному розумінні термін «персоналізм» почав використовуватись у II половині XIX ст. у США, Англії, Франції, Німеччині [12, с. 291].

Як ми вже відзначали, основною проблематикою у персоналізмі є розгляд поняття особа. І на запитання, що це значить, що людина є особою, Є. Багрович відповідає таким чином: «Вона є матеріальною (тілесною) істотою, але свідомим і вільним суб'єктом». Людина є особою, зокрема кимось, а не тільки чимось (предметом чи річчю). Є винятковим буттям у цілому космосі. Їй притаманні такі елементи, як свідомість, вільність духа, завдяки яким перевищує матеріальний світ і керує ним. Завдячуючи розуму

пізнає себе, світ, а завдяки вільній волі може дружити та любити [1, с. 183–184].

Особа у християнській традиції, зауважує К. Калька, є найвищим способом існування природи інтелектуально-розумової. Таке розуміння зустрічаємо у філософських поглядах платонівсько-августинівського, а також аристотелевсько-томістичного напрямів. Згідно з платонівською традицією, людина розуміється як поєднання фізичних характеристик, сфери пізнання і діяння. «Правду про людину, сенс людського існування, конструює пізнавальний інтелект» [6, с. 95]. Одночасно людину можна окреслити у співвідношенні до чогось, зокрема у відношенні до певної ідеї, Бога, світу, суспільства, культури. Людина є причиною різноманітних зв'язків. Таке визначення можна зустріти у роздумах Т. Аквінського і у традиції томістичній, яка пов'язана з теорією субстанції Аристотеля та, водночас, із теорією особи Боеція. Згідно з Боецієм: «особа є субстанцією, яка має розумну природу» [6, с. 99]. У цьому визначенні були поєднані два різні елементи: індивідуалізація особи, а також її розум [8, с. 24].

У запропонованому Т. Аквінським визначенні, людина є особою розумною і суб'єктом права натурального; і, водночас, істотою суспільною. Внаслідок цього людина може керувати речами таким чином, щоб вони служили спільному добру. Із тих самих причин в осягненні правди і добра керується не лише власним інтересом, а й тим, що є добром для іншого [8, с. 24]. Це переконання Г. Хефнер висловив наступним чином: «... кожна людина є людиною, яка живе разом з іншими людьми. Кожна людина є співлюдиною. Спів-людськість являється основною характеристикою людини і випереджає будь-яку мораль: разом з подібними собі людина належить до конкретної групи і перебуває у комунікації» [8, с. 25].

Ж. Марітен зазначає, що поняття особи стосується тільки тих видів буття, які мають дух, тобто щось божественне, завдяки чому кожна особа, як буття саме в собі, є вищим світом від цілого світу матерії. Таким чином особа кожна сама по собі перебуває понад світом матерії. Вона належна до духовного і морального світів, і тому відноситься до різновидів буття, які ставлять собі власні цілі і можуть визначити засоби і методи їх реалізації [7, с. 454].

Ж. Марітен, розмірковуючи над людською особою, наголошує на тому, що вона є буттям динамічним, тобто відповідно до своєї натури прямує до своєї єдиної цілі. Він також відзначає, що людина не є визначеною суспільними чи біологічними умовами. Особа у своєму житті може іти різними шляхами, має можливість вибирати серед множини альтернатив. Однак, щоб зробити правильний вибір, обов'язково слід розмежувати вільний вибір і внутрішню свободу, духовну автономію [11, с. 37].

У першому випадку ідеться про онтологічну матерію, можливості вибору, завдяки вільній волі. У другому – про психологічно-моральний аспект (тривкий у часі) праці над своїм характером.

Вільна воля людини, яка є притаманна людській природі, за своєю суттю є скерованою на добро. І оскільки добро є найважливішою категорією у людському житті людина наділена такою владою, яка здатна опанувати ним. У ситуації існування різноманітності добра важливим є зробити доцільний вибір серед них [11, с. 38]. Іншими словами: воля людини не вибирає кожне існуюче добро, але лише те, яке захоче. Е. Штайн також говорить про те, що людина віддає перевагу тому, що є найкраще для неї, що удосконалює її, чинить її більш людиною. І щоб вибір був правильним необхідно зважати на розум. І не беручи до уваги те, що різні зовнішні сили (природні, суспільні тощо) можуть впливати на людський вибір, однак свобода людини є її автодетермінізмом. Корінням свободи є розум, завдяки якому особа може самовизначатися. Якщо придивитися до внутрішньої свободи людини, тобто до її внутрішньої автономії, не слід розуміти її у спосіб індивідуальний, як це можна побачити у лібералізмі. У ньому проголошується цілковита незалежність людини від аксіологічної чи моральної влади [11, с. 38]. Свобода людини не може бути відірвана від контексту особового – від суспільних зв'язків, індивідуальних завдань і обов'язків. Необхідно чітко ствердити, що свобода волі означає утвердження особи у добрі. Тому Марітен також вважає, що цілковиту свободу людина може досягнути тільки у випадку зустрічі з Абсолютним добром – тобто у момент поєднання з Богом. Е. Штайн також зауважує, що повноту свободи можна досягнути у момент поєднання з Богом. Отже, треба сказати, що свобода являється добровільною і свідомою службою на користь добра і цінностей.

Отже, Ж. Марітен властивістю персоналізму вважає переконання, що людська особа має перед собою дві дороги: може стати відомою індивідуальністю, але тоді може бути для інших загрозою, або буде розвиватися як правдива особистість у пізнанні власного буття, любові, пізнанні правди, добра і краси. Вершиною цього розвитку буде спрямованість до любові Бога та іншої людини аж до містичного поєднання з Найвищим Богом. У такому розумінні людська особа має розумну природу і, водночас, суспільну. Із цього випливає, що живучи у спільноті людей, особа наділена певними правами та обов'язками, не може тому бути сприйнята як предмет чи засіб для реалізації, досягнення цілей.

Своєрідний підхід до розуміння особи можна побачити у роздумах Вільяма Штерна, якого вважають за творця психологічного персоналізму. Він сягає неоплатонівської концепції особи як буття єдиного та універсального. Особою, згідно з Штерном, є буття, яке має багато складових, які утворюють окрему, реальну і особливо цінну єдність. Єдність ця реалізується у часі і просторі. Штерн підкреслював, що особа є цілісною внутрішньо, за якістю неповторна, діяльна. Особа є ціллю самою в собі, а річ має ціль поза собою і служить особі [12, с. 300]. Людина водночас є особою і річчю. Головними властивостями особи є: єдність у множині, дієвість, цілеспрямованість, окремішність. Водночас особа – це двоїстість тіла і душі в єдності. Схожі погляди на особу наявні у роздумах Е. Штайн та Ю. Тішнера. Е. Штайн додає до онтологічної структури людської особи крім тіла та душі – дух.

З'ясувавши поняття «особа», представимо основні ідеї названих на початку персоналістичних шкіл. Найбільш своєрідну форму персоналізму створили американські філософи та мислителі. Він був просякнутий ідеалістичними, прагматичними ідеями і закорінений в американській ідеї демократії.

Досліджуючи американський персоналізм насамперед відзначимо загальні характеристики двох шкіл: каліфорнійської і бостонської. Головним представником каліфорнійської школи і одночасно її засновником був Дж. Хоуісон, який проголошував ідею особового ідеалізму. Каліфорнійська школа розвивалася в Каліфорнійському Університеті у Берклі. Другою школою була Бостонська школа, а її головним репрезентантом – Б. Боун, ідейно

пов'язаний з німецькими представниками персоналітичної філософії.

Б. Боун є пропагандистом так званого індивідуального персоналізму. У своїх філософських поглядах основну увагу приділяє роз'ясненню природи речей, атрибутів особи та реальності, характеру особи сотвореної і особи Несотвореної. Природу буття особи характеризують наступні елементи: ідеальність, творчість, вільність, спільнота також моральність [4, с. 128].

Він наголошує на тому, що особа є творцем самої себе, «креатором» власної сутності, особистості, оригінальності.

Навколишня реальність складається з великої кількості окремих осіб, які становлять об'єднану цілісність. Завдяки існуючій реальності відбувається маніфестація Особи Бога, Найвищого Абсолюту, Нескінченної Абсолютної Особи. Доказом на існування Бога є раціональність навколишнього світу, його внутрішньої гармонії, ладу і порядку, детермінованого Особою Творця, світу, який характеризується внутрішньою впорядкованістю, націленістю, гармонією, який у фундаментальній основі опирається на універсальні цінності, правду, добро, красу [4, с. 126–127].

Особа має такі риси: свідомість, самосвідомість, духовність. Я, якому властива свідомість, має характер духовний, здатний до самосвідомої рефлексії. Інтелігенція людини допомагає керувати власною особистістю, власною сутністю на дорозі пізнання себе і навколишньої реальності. Свобода виражається у прямуванні суб'єкта до реалізації власних прагнень і суверенних рішень. Творчість – атрибут особи. Найважливішим завданням творчої особи є життя, яке провадить до реалізації універсальних і об'єктивно прийнятих моральних цінностей, за цим слідує також досягнення моральної досконалості, морального добра, всебічний розвиток людини, всіх її сфер: фізичної, психічної, суспільної і, звісно, духовної [4, с. 128].

Згідно з філософією Б. Боуена, особа є найвищою цінністю, буттям сотвореним, вільним, розумним і відповідальним. Гарантом порядку морального і суспільного є інтеракція, яка відбувається між Богом і особами створеними, а також між самими особами створеними. Інтеракція, здійснювана між особами сотвореними і

Богом (Особа справедлива і нескінченно добра), реалізується завдяки релігії, яка є гарантом вічного життя.

Отже, Бостонська школа американського персоналізму окреслила такі властивості особи: індивідуальність, самосвідомість, вільна діяльність, гідність особи.

Розглянемо головні ідеї каліфорнійської школи, визначними представниками якої є Дж. Х. Хоуісон і Р. Флюеллінг (Ralph Tyler Flewelling). Відповідно до поглядів Дж. Хоуісона, більшість існуючих у суспільстві окремих «я» – це необхідна та істотна умова, щоб даний суб'єкт усвідомив собі характер власного «я», власну автономію і суб'єктність. У своїх філософських роздумах філософ звертає увагу на те, що жодне окреме «я» не може бути до кінця знищеним, кожне «Я» – це особливий вираз Абсолюту, Бога. Головною ціллю існування і діяльності особи є афірмація морального добра, визначеного самим Богом [4, с. 131].

Американські персоналісти Каліфорнійської школи зауважували співвідношення між розвитком особи і суспільним розвитком. На шляху суспільної інтеграції особа розвиває свій потенціал через посвячення самої себе Богу і цілому суспільству, що є істотним джерелом соціалізації, а також самореалізації і розвитку.

Персоналізм Каліфорнійської школи проголошував тезу демократичного і універсального персоналізму. Згідно з ним, особа є найвищою цінністю, конститууючи демократію у суспільстві, а саме суспільство через демократичний устрій, у спосіб позитивний корелює з холістичним розвитком особи. Представники цього напрямку визнавали першість суспільного добра над інтересом окремої особи. Вони вважали, що християнська релігія робить здоровими та приводить до гармонії суспільні стосунки, оскільки проголошує найважливіші універсальні цінності [4, с. 131].

Як відомо, американський персоналізм виріс на ґрунті протестантизму і становив певний різновид гуманізму. На відміну від нього, «французький персоналізм» повстав на ґрунті католицької думки і набрав характеру персоналістичної антропології, індивідуальної та суспільної, з чітко вираженим томізмом. Одним із головних представників французького персоналізму є Е. Муньє, засновник журналу «Esprit». Він хотів узгодити індивідуальний персоналізм з екзистенціалізмом і соціалістичними теоріями, а навіть пог-

лядами марксистів. Намагався представити християнську філософію і католицьку теологію як позитивну ідеологію суспільних змін, а передусім доповнити вимір особи і дух секуляризаційної ідеології. Пунктом виходу для Муньє була важка ситуація сучасної людини, яка потребувала «персоналістичної революції», яка мала призвести до радикального повернення цілого суспільно-економічного життя для добра людської особи. Такий персоналізм як теорія і прахис мав би ґрунтуватися на власній інтелектуальній системі, логіці, поняттях і мові [2, с. 517–518]. Муньє говорив про дві головні форми персоналізму: теоретичну і праґматичну. Перша представляє онтологічну специфіку людини і її особистості, а також її особисту гідність, друга – це екзистенційно - суспільна постава турботи про людину [10, 164]. Муньє не одноразово підкреслював, що персоналізм у його розумінні – це не замкнена філософська система, доктрина, релігія, але «перспектива, метод, постулат» в оцінці фактів, явищ, це жива філософія, яка розвивається разом із життям і впливає на життя.

Персоналізм, у розумінні Муньє, – це погляд на світ, «спільнота людей», «світ осіб», «особа з осіб» (*personedespersonnes*), світ, наскрізь просякнутий людиною, світ, який зосереджений на особі.

Рух *Esprit*, як головний його представник, заперечував конкретне визначення особи. Особа в його розумінні постає як «втільнення» Духа у конкретний світ, трансцендує його; вона покликана до його розвитку і спільноти. Сам Муньє зробив чітке розрізнення особи та індивідууму. Особа – це абсолютний світ для себе, етика, права, натомість індивід існує у матерії і природі. Муньє говорив, що « особа від самого початку є рухом у сторону чогось, що нею не є. Особа не існує для себе, але для чогось». Він говорив: « Особа віднаходиться тільки тоді, коли втрачає себе». «Жертовний» характер особи засвідчує, що життя людини не слід пояснювати у категоріях володіння, сили і панування, але в категоріях «щедрості або даремності, це означає поняття дару без міри і без надії на повернення» [10, с. 164].

Заглиблюючись далі у роздуми Муньє можна стверджувати, що досвідчення дару є фундаментальним досвідченням особової свідомості людини. Простір дару і жертовності для іншого є умовою, підставою і ґрунтом «епіфанії людської особи».

Однак це не все. Два інші слова присутні у персоналізмі Муньє, які є також важливими: свідчення і любов. Головне досвідчення особи – це зустріч з іншим. Таке досвідчення зобов'язує особу свідчити правду про «інших». Звідси випливає, що бути особою означає взяти на себе відповідальність, бути свідком, переконаним у приматі гідності особи і першості духовної сфери.

Муньє розглядає любов з онтологічної точки зору. Любов не є якоюсь однією з багатьох «властивостей» особи, вона відкриває сенс існування особи, є підґрунтям її буття. Любов є властивою формою буття для особи у світі, яка є буттям – для іншого [10, с. 165].

Важливий внесок у розвиток персоналізму зробили польські вчені. Польський персоналізм сформувався на підґрунті родинної культури, посилаючись неодноразово до Євангелії, а також до таких філософських систем, як августинізм, томізм та ін. Цей напрям зосереджується на розгляді таких проблем, як цінність і гідність особи людини, її індивідуальність і емоціональність. Також значна увага приділяється особистій та суспільній свободі [2, с. 533].

Визначні представники польського персоналізму – К. Войтила, В. Гранат і Ч. Бартнік. В. Гранат вважав, що християнство відкриває шлях до цілісного розуміння дійсності, оскільки виникає з факту особового досвіду, яким була особа Ісуса Христа – Бога – Людини. Тому дослідник не хотів розділяти теології від філософії. І пізнання розумове, філософське, і пізнання теологічне – обидва зустрічаються у феномені людської особи, яка є найдосконалішим створінням, а водночас у світлі розуму є буттям само пізнавальним і вільним, як суб'єкт своїх вчинків. Не применшуючи важливості жодної з наук, В. Гранат хотів одночасно переказати послання людське і Боже, як це чинить Євангелія [5, с. 22]. Підставою для цього не була якась абстрактна «християнська ідея», лише факт Втілення, іншими словами: виміри гуманістичні і теологічні між собою переплітаються на підставі правди христологічного та історичного об'явлення. Для В. Граната правдива близькість з Богом не є можливою поза контекстом інших осіб і Церкви. Теологія, яка провадить до зустрічі з Богом, передбачає найперше зустріч з живою людиною, яку не може затьмарити жодна найкрасивіша ідея. Християнський персоналізм для Граната – це дійсність, в якій

головна роль відводиться людині – з волі Божої (мотив теологічний) і з огляду на винятковість буття (мотив науково-філософський). Свої головні ідеї В. Гранат сформулював у трилогії «Особа людська. Спроба визначення». Він спробував, ґрунтуючись на онтологічному реалізмі, вступити у дискусію щодо особи з психологією, етикою, соціологією, філософською антропологією. Полемізував із сучасною концепцією особи, яка бере під увагу лише внутрішній, психічний вимір. Особу не слід редукувати, відповідно до її мислення до психічної особистості, суспільної ні, тим більше, до самої свідомості, як в екзистенціалізмі (Г. Марсель). Людська особа є інтегральною дійсністю, тілесно-духовною субстанцією, яка має безсмертну душу і понад історичне призначення.

К. Войтила (1920–2005) є найбільш популярним польським персоналістом. Визнання принесли йому винятковий талант і оригінальність концепції. К. Войтила почав поглиблювати тематику особи в інший спосіб, ніж робила це класична філософія, яка розуміла особу переважно як субстанцію, вже сформовану, яка мала визначені властивості, і з тієї перспективи її аналізувала і досліджувала її діяльність. К. Войтила вирішив відкинути цю схему. Він говорив, що вчинок проявляє особу. Вчинок є особливим моментом проявлення особи. Він дає нам можливість глибоко зазирнути в її істоту і найкраще її зрозуміти.

К. Войтила ініціював постановня нового напрямку досліджень, виходячи від замкненої дійсності людського індивідуума до таких проблем, як, між іншим, інтерсуб'єктивний – суб'єктивний, спільнота осіб, дружба, батьківство і материнство, а також стосунки між поколіннями.

Отже, персоналізм К. Войтили є модифікацією персоналізму метафізичного і ліберального, не є просто їхнім поєднанням, але методологічним синтезом класичної філософії і філософії, яка підкреслює значення «суб'єктивності». Персоналізм має вимір остаточного в'яснення буття особи, як і вимір доступності до буття особи на шляху досвіду. Аналіз даних цього досвіду доводить до висновку, що людина досвідчує себе як буття особою у спосіб тривалий. Містить вона правду, яка визначає її натуру. Персоналізм цей становить ствердження людини і її свободи, а водночас оберігає людину від зловживання цією свободою. Визначає для людсь-

кості непорушну межу гідності особи, і zarazом висловлюється щодо спроби гіпотетичного наближення кожної особи до своєї природи через критерій вчинку.

Значний внесок у розвиток польського персоналізму зробив Чеслав Бартнік, творець універсального персоналізму. «Це інтелектуальна система, яка досліджує, пізнає та інтерпретує, а також приводить до практичної площини будь-яку дійсність з пункту бачення феномена людської особи» [3, с. 78], – так про свій персоналізм пише Ч. Бартнік. У його переконанні тільки система може наближити людину до прийняття цілої дійсності і допомогти вийти з хаосу інтелектуального нігілізму у чужій культурі. Універсальний персоналізм не розпочинає своєї рефлексії від особи, лише від «безпосереднього пізнання і досвіду явища особового світу і провадить до визначення особи як «я» субстанціонального» [3, с. 79]. Таємниця особи є єдністю трьох елементів – відносин: язні, буття та існування у спільноті з іншими. З одного боку, особа є «кимось» індивідуальним, ідентифікованим і відокремленим від решти індивідуальних форм буття, а з іншого – «я» субсистує у цілості буття, у ньому і завдяки ньому. У розумінні Ч. Бартніка особа є принципом, рацією, ключем, ціллю і сенсом усілякої дійсності, водночас ціллю сама в собі (автотелеологія). Особа є найвищою категорією буття, найближчою людині, найбільш безпосередньою. Особа є пунктом виходу і пунктом вказівним усілякої реальності. Особа має щось з абсолютності. Дане буття може існувати і бути зрозумілим певною мірою остаточно і єдино як те, що перебуває у відношенні до світу особового. Без неї світ не був би буттям навіть аналогічним [3, с. 80–81]. Існування особи вимагає сама реальність, і навіть можливість буття. Буття має структуру до-особову, має внутрішнє відношення до пізнання, любові, краси, свободи, творчості і справності. У сенсі методологічному, особа є «моделлю» пізнання і методом наукових конструкцій. Реалізує вона єдиний у своєму роді «надсинтез» світу об'єктивного і суб'єктивного.

Не можливо не згадати про персоналістичний напрям у феноменології. Зокрема про таких філософів, як Е. Штайн та Ю. Тішнер. Е. Штайн, одна з перших у феноменологічній філософії, починає досліджувати особу, її структуру, а також пізнання себе завдяки зустрічі з іншою особою. І цим самим вона спричиня-

ється до розвитку філософії діалогу. Свої філософські погляди представляє у власно розробленій концепції особи. Ю. Тішнер у своїх філософських працях зосереджується над проблемами: ким є особа, як вона формується, її внутрішній досвід, драматичний аспект існування, пізнання іншої особи та себе у момент зустрічі з іншим, а також проблема діалогічності.

Отже, доходимо висновку, що наскрізною темою персоналізму є осягнення добра і, водночас, повний та інтегральний розвиток людської особи. Це головні засади, яким повинні бути підпорядковані будь-які інші індивідуальні чи партикулярні ідеї. Водночас християнський напрям персоналізму вбачає походження та ціль людини у відношенні до трансценденції. Як відзначає К. Гузовський, персоналізм став місцем порозуміння і своєрідного філософського екуменізму, оскільки відповідає також тим культурам, які є прагматично налаштовані, як і тим, що більше скеровані на містику і красу, тому представники католицького персоналізму сприймають феномен особи у подвійному світлі, а саме – розуму і Божого Об'явлення. Досвідчення екзистенціальне іде у парі з досвідченням релігійним у підтвердженні правди, що людина є особою, тобто буттям трансцендентним, свідомим себе, і реалізується у співіснуванні з іншими.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Bagrowicz J.* Godność osoby fundamentem wychowania, w: *Wychowanie personalistyczne*, red. Franciszek Adamski. Kraków : WAM, 2005.
2. *Bartnik Cz.* Historia filozofii. Lublin : Wydawnictwo Gaudium, 2001. 598 s.
3. *Bartnik Cz.* Ontologia personalistyczna // *Personalizm*. 2003. № 5.
4. *Bartnik Cz.* Personalizm. Lublin : Czas, 1995. 468 s.
5. *Granat W.* Osoba Ludzka. Próbadefinicji. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2006. 372 s.
6. *Kalka K.* Filozoficzna antropologia tomistyczna w okresie międzywojennego w Polsce jako podstawą kształtowania charakteru. Bydgoszcz : Wydawnictwo Uczelnia Akademii Bydgoskiej, 2000.
7. *Kapias M., Polok G.* Religijno – społeczny kontekst integralnego personalizmu Jacques'a Maritaina // *Studia Pastoralne*. 2014. № 10.

8. *Marek Z.* Religia: pomoc czy zagrożenia dla edukacji. Kraków : WAM, 2014.
9. *Mółka J.* Personalizm chrześcijański podstawa życiowego sukcesu // Polska myśl pedagogiczna. 2016. № 2.
10. *Mounier E.* Co to jest personalizm? Kraków : Znak, 1960. 251 s.
11. *Sadowski M.* Personalizm chrześcijański Jacques'a Maritaina. Wrocław : Prawnicza i ekonomiczna biblioteka cyfrowa, 2010.
12. *Wysocka M.* Personalizm // Studia nad rodziną. 2006. № 10(1–2) (18–19).
13. *Табачковський В.Г.* Криза буржуазного раціоналізму та проблема людської особистості. К., 1974.

REFERENCES

1. Bagrowicz, J. (2005). The dignity of the person as the foundation of education. In *Personalistic Education*, Franciszek Adamski (Ed.) Krakow: WAM.
2. Bartnik, Cz. (2001). *History of philosophy*. Lublin: Gaudium Publishing House.
3. Bartnik, Cz. (2003). Personalistic Ontology. *Personalism*, 5.
4. Bartnik, Cz. (1995). *Personalism*. Lublin: Time.
5. Granat, W. (2006). *Human Person. An Attempt of Definition*. Lublin: KUL Publisher.
6. Kalka, K. (2000). *Philosophical Thomistic Anthropology in the interwar period in Poland as the basis for shaping character*. Bydgoszcz: Academy of the Bydgoszcz Publisher.
7. Kapias, M., Polok, G. (2014). Religious and social context of Jacques Maritain's integral personalism. *Pastoral Studies*, 10.
8. Marek, Z. (2014). *Religion: help or threats to education*. Krakow: WAM.
9. Mulka, J. (2016). Christian personalism the basis of life success. *Polish pedagogical thought*, 2.
10. Mounier, E. (1960). *What is personalism?* Krakow: Znak.
11. Sadowski, M. (2010). *Christian personalism of Jacques Maritain*. Wrocław: Legal and Economic Digital Library.
12. Wysocka, M. (2006). Personalism. *Studies on the family*, 10(1-2), 18-19.
13. Tabachkovsky, V. (1974). *The crisis of bourgeois rationalism and the problem of the human person*. Kyiv. [In Ukrainian].

Viktoriya Luchytska

Post-Graduate Student (PhD), H. Skovoroda Institute of Philosophy of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, e-mail: sviktoriasbo@meta.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6571-7470>

Personalistic Ideas in Philosophy of XIX–XX centuries.

Abstract

The article presents the main personalistic ideas of French, German and Polish philosophers. German and French philosophers concentrate in their writings more on the dignity of the person, on his or her rights and freedom. The main theme of Polish personalists is an attempt to determine who the person is. The theme of his or her essence is the individual relation with the other, with the individual community and with the world also. The main representative of French personalism is Mouunier. He spoke about two forms of personalism: theoretical and pragmatic one. He also presented the distinction between an individual and a person. He emphasized the character of a person he or her sacrifice, gift and an important role of love in his or her life. It is noted that the most peculiar form of personalism was created by American philosophers and thinkers - they were rooted in the American idea of democracy, imbued with idealistic, pragmatic ideas. A general description of the scientific work of representatives of American personalism, represented by two schools, California and Boston, is made. The American staff of the California School observed the relationship between personality development and social development. On the path of social integration, in their opinion, a person develops his or her potential through dedication to oneself to God and to the whole society, which is an essential source of socialization, as well as self-realization and development. The California School of Personality proclaimed the thesis of democratic and universal personalism, the primacy of the public good over the interests of the individual. Polish personalism is represented by such philosophers as K. Wojtyła, C. Bartnik and W. Granat. They are reflecting the problems role of Christian personalism and its role, the understanding of the person, his or her dignity, rights and social dimension.

Keywords: *personalism, French personalism, Polish personalism, American personalism, the person, freedom, dignity, the individual relation.*

Виктория Лучицкая

аспирантка, *Институт философии имени Г. С. Сковороды НАН Украины, г. Киев, Украина, e-mail: sviktoriasbo@meta.ua*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6571-7470>

Персоналистические идеи в философии XIX–XX вв.

Аннотация

В статье представлены основные философские идеи французских, немецких и польских персоналистов. В своих трудах немецкие и французские философы сосредотачиваются прежде всего на проблемах достоинства личности, ее прав и общественной свободе. Главная тема польских персоналистов – попытка дать определение, кем является лицо, его бытие, отношения индивидуальной личности с другой личностью и с сообществом лиц, а также с окружающим миром. Отмечается, что главным представителем французского персонализма является Э. Мунье, который выделял две формы персонализма: теоретическую и прагматическую. Он также определил отличия личности и индивидуума, отмечал жертвенный характер личности и важную роль любви в ее жизни. В статье рассмотрены философские взгляды польских персоналистов, таких как К. Войтыла, Ч. Бартник, В. Гранат, которые поднимают проблемы в сфере христианского персонализма и его роли, понимания личности, ее достоинства, прав, общественного измерения.

Ключевые слова: персонализм, французский персонализм, американский персонализм, польский персонализм, личность, свобода, достоинство, личностные отношения.